

"Göy üzündə səs"

«Göy üzündə səs» Əli Rza Xələflinin neçənci kitabıdır deyə bilmərəm, amma onu deyə bilərəm ki, bu kitab günümüzün tanınmış və istedadlı şairi, bu yaxınlarda 60 illik yubileyini qeyd etəmiş Avdi Qoşqarın həyat və yaradıcılıq yolundan bəhs edən ilk kitabıdır. Ola bilsin ki, gələcəkdə Avdi Qoşqarın yaradıcılığı istər janrı, istərsə də mənəvi hərəkət istiqamətinə görə öyrəniləcək, təhlil olunacaq... ancaq sənətkarın haqqında ilk düşüncə örnəyi kimi Ə.R.Xələflinin «Göy üzündə səs» i həmişə xatırlanacaq, müxtəlif tərəflərdən dəyərləndiriləcək.

Ə.R.Xələfli ilə Avdi Qoşqar arasında az qala bir qərinədən çox zamanı ehtiva edən yaradıcılıq əlaqələri var. Şübhəsiz, bu əlaqələr çoxdan qırılmaz dostluğa çevrilib. Onlar bir-birini yaxşı tanıyır, bir az qədimyana desək, bir-birinin cikinə-bikinə bələddirlər. Demək, Əli Rza Xələflinin Avdi Qoşqarın həyat və yaradıcılıq fragmentlərindən bəhs edən «Göy üzündə səs»ının yazılması üçün tam təbii əsas olub. Müəllif araya-ərsəyə gətirdiyi kitabında ədəbi düşüncədəki Avdi Qoşqarı kifayət qədər dolğun təqdim edə bilib. Bunun üçün o, təkcə öz yazılarına yox, mütəsirlərinin də Avdi Qoşqar haqqında qeydlərinə yer ayırır. Hələ üstəlik Avdi Qoşqarın şeirlərini də kitabdan əsirgəmir.

Zənnimcə, kitabın adı - «Göy üzündə səs» də təsadüfi deyil.

Avdi Qoşqarın poeziyasına bir ruhsallıq hakimdir. Sanki bu şeirlərin müəllif tərəfindən yazılmışını yox, fikrin dərinliklərindən sözüllük gələn nəğmələr kimi oxunmağının düşünmək olar. Nəğmə isə dalğa-dalğa mühitə yayılır, insanların ruhuna hopur və demək, həm də göy üzünə qalxır. Hər halda, Əli Rza Xələfli Avdi Qoşqarın poeziyasına bələdliklə, inamlı deyir ki, bu şeirləri göy üzündə səs kimi dinləyirik. Hər halda, şairin ruhunu özündə ehtiva edən şeirlər onun daxiliindəki gur işığı söz və səs donunda bizə çatdırır. Və Xələfli doğru deyir

“**ØL ØL**

Kitabın birinci bölməsi «Avdi Qoşqar həqiqəti» adlanır.

Müəllif şairin həyatını və yaradıcılığını vəhdətdə qəbul edib, onun da-ha qabarlıq görünə bilən tərəflərinə fikir işığı salır. Və bu işqədə biz Avdi Qoşqarı Viddadi-Vaqif, Səməd Vurğun-Hüseyin Arif yolunun davamçısı... kimi nə qədər görürükə, bir o qədər də onun ruhunda müasir dünya poetik irlisinin nəfəsini hiss edirik.

Xələfli Avdi Qoşqarı vergili şair adlandırır və bunu «Yerlə göyün arasında» adlı ədəbi qeydlərində əsaslandırmışa çalışır. Həqiqətən Avdi Qoşqarın şeirlərində nəfəs bütövlüyü var; ilk misra ilə son misranın arasında məsafə çox qıсадır.

Bir vaxt Məmməd Araz, Asif Əfəndiyev (Asif Ata), Teymur Bünyadov kimi XX əsrin klassikları Avdi Qoşqarın poeziyaya gəlisiyi və həmişəlik gəlisiyi onun ilk şeirlərindənə de duymuşdular, bu barədə fikirlərini də açıq və inamlı bildirmişdilər. Sözdə nüfuz sahibi olan sənət adamlarının inamlı və aydın münasibətləri də o vaxt qapılıları tayıbatay aça bilmir. Ona görə də Avdi Qoşqarın ilk kitabı ötürütlə 1989-cu ilə gəlib çatır. Həmin kitabla bağlı Xələfli ayrıca bir yazını qələmə alır. Yazının ehtiva etdiyi məna və mahiyyətə görə müəllif qeydlərini «Sarayın bünövrə daşı» adlandırır. «Gördüüm dünyənin ağrısı...», «Ruhun daşqını», «Üzü küləyə nəğmələr», «Ürek-ürək insan gəzmək», «Yaşın Domokl qılincı» kimi ayrı-ayrı yazılarında Əli Rza Xələfli sənətkarın portretinin müxtəlif tərəflərinə nüfuz edir, görünməli məqamların rənglərini tünd çəkir. Bu yazılar bir-

Elçin MEHRƏLİYEV

birindən təcrid olunmayıb, biri digərinin davamı kimi oxunur. Ona görə də son nəticədə oxucu üçün bütün Avdi Qoşqar portreti yaranmış olur.

Əli Rza Xələflinin bu yazıları sırasında «Üzü küləyə nəğmələr» deyərdim ki, xüsusi yer tutur. Bu qeydlərdə o, Avdi Qoşqarın öz dostu Sabir Adilin ölümünə həsr etdiyi elegiyalar silsiləsindən danişır. Şeirlərdə Avdi Qoşqar Sabir Adilin portretini necə yaradırsa, «Göy üzündə səs»in müəllifi də öz ədəbi qəhrəmanının əzab dolu yaşantılarını həmin həssaslıqla yazıya gətirir. Burada yerinə düşür ki, qeyd edək, Əli Rza Xələfli özü də şairdir. Ədəbi publisistikasında fikirlərinin ifadəsi zamanı onun üçün daralmış görünən psixoloji mühitdən özünüifadə imkanı verən poetik ləvhələr yaratmaqla çıxır. Təsadüfi deyil ki, onun «Göy üzündə səs» kitabında Avdi Qoşqar şəxsiyyətinə və yaradıcılığına həssaslıqla yanaşmanın təzahürü kimi qələmə aldığı şeirlərini də görə bilərik.

«Göy üzündə səs»i dinləyən və bunu yazıya getirən, özü demiş, bir kitablıq sözün müəllifi Əli Rza Xələfli Avdi Qoşqarın yaradıcılığının mövzu müxtəlifliyinə də diqqəti cəlb edir. İstər təbii ekoloji mühit, istərsə də cəmiyyətin mənəvi ekoloji mühiti... bu tərəflər Avdi Qoşqarın yaradıcılığında demək olar ki, bir-birindən ayrılmır. Xələfli Avdi Qoşqarın bir ağacın kösilməsinə necə keşkin yanaşmasını diqqətdən kənardə qoymur, bu yanaşmanı onun ürək-ürək insan gəzmək yoldunda gördükəri ilə bağlı qeydlərində ümumiləşdirir və bir sözlə, yaşıın Domokl qılincı altında dayanmanın təmkin gücünü şairin poetik örnekleri əsasında yazıya getirə bilir.

«Mütəsirləri Avdi Qoşqar haqqında» bölümünə günümüzün tanınmış elm və sənət adamlarının Avdi Qoşqar haqqında düşüncələri toplanıb. Nizami Cəfərovun «Yatağına sığmayan çay» adlı qeydləri şairin hələ ki, sonuncu nəşr olunan «Bu çay bu yatağa sığmaz» kitabı haqqındadır. Amma akademik fikirlərini təkcə bir kitabla bağlı ifadə eləmir. Avdi Qoşqarı yetirən mühit, ədəbi varislik, dövrün fikir döyüsləri içərisində çıxmış şair bütövlüyü... haqqında əhatəli danişir. Professor Mahmud Allahmanlı Avdi Qoşqarı filosof şair kimi

ölkə sənətə edir və irəli sürdüyü tezislərini «Düşüncənin fəlsəfi məzmunu» adlı qeydlərində açmağa çalışır. Sabir Bəsirovun «Dünyanın düzü, eyrisi», Rüstəm Kamalın «Ömür və söz sinəğində», Sadıq Elcanlıının «Söz və söz uğrunda», Vaqif Yusiflinin «Gəlmişdim dünyaya», Mehman Qaraxanoğlunun «Abzasların zamanı»... və başqalarının yazıları da bizə imkan verir ki, Avdi Qoşqarı müxtəlif tərəflərdən görə bilək, onun zəngin daxili aləminin rəngarəng çalarlarını müşahidə edək. Hər halda açılmayan tərəflər də var: “Elat”, “Məqam”, “Yurd yeri”, “Qobustan”... Avdının hələ tədqiq olunmayan tərəfləridir. Kitabda Avdi Qoşqarla bağlı müsahibə də var.

Ə.R.Xələfli son sözündə yenə «İnsanın dəyeri»nə qayıdır.

Ədəbi mühitimizdə həm Əli Rza Xələflinin, həm də Avdi Qoşqarın artıq çoxdan müəyyənləşmiş yeri var. Birincisi, qəzet işi ilə ədəbiyyatı, ikincisi, televiziya ilə sənəti təbliği ilə, İlahi sözün gücü ilə insanların ruhuna işiq bəxş edir. Bir daha «Göy üzündə səs»in hökmünə qayıdaq: ... — Ø

Ə.R.Xələflinin bu düşüncələrini “Göy üzündə səs” həqiqətləri kimi də qavraya bilərik